อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี
Derivatives and Accounting Practices

ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพาณิชยศาสตร์และการจัดการ
มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี
E-mail: kapcr@staff2.mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

ตราสารอนุพันธ์ (Derivatives) เป็นตราสารทางการเงินประเภทหนึ่งที่ใช้ซื้อขายกันในตลาดการเงิน เป็นสัญญาทางการเงินระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ตกลงซื้อขายสินทรัพย์อ้างอิง (Underlying Assets) ในปัจจุบัน แต่ทำการชำระราคาและส่งมอบกันในอนาคต ซึ่งตราสารอนุพันธ์ที่มักซื้อขายกันในตลาด ได้แก่ Options และ Futures Options คือ สัญญาระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ซื้อและผู้ขายที่ให้สิทธิในการจะซื้อหรือจะขายสินทรัพย์อ้างอิงในราคาและระยะเวลาที่กำหนด โดยผู้ซื้อจะจ่ายเงินสดตามมูลค่า Options และค่าธรรมเนียมแก่ผู้ขาย เพื่อให้ได้สิทธิที่จะซื้อหรือจะขาย โดยจะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ ส่วน Futures คือ สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาต้องซื้อหรือขายสินค้าอ้างอิงให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต ตามจำนวนและราคาที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งข้อผูกพันจะอยู่ไปจนครบอายุสัญญา หรือจนกว่าจะมีการหักล้างสัญญาเกิดขึ้น ดังนั้น ตราสารอนุพันธ์ที่กล่าวข้างต้นจะช่วยให้ผู้ประกอบการและผู้ลงทุนใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง โดยมีศูนย์กลางในการซื้อขายที่โปร่งใส ยุติธรรม สามารถเปลี่ยนมือ ตลอดจนรับประกันความเสี่ยงของคู่สัญญาโดยสำนักหักบัญชี ข้อมูลการซื้อขายในตลาดอนุพันธ์จะสะท้อนถึงราคาสินค้าอ้างอิงในอนาคต ที่จะช่วยให้ผู้ลงทุนสามารถวางแผนการลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความมีประสิทธิผลของการป้องกันความเสี่ยงจากการลงทุนในตราสารอนุพันธ์ คือ ความสามารถในการหักกลบกับการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมหรือกระแสเงินสด ซึ่งรายการที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่กิจการต้องป้องกัน มี 3 ประเภท คือ 1. การป้องกันความเสี่ยงจากมูลค่ายุติธรรม กิจการจะรับรู้ผลกำไรขาดทุนในงบกำไรขาดทุน 2. การป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสดหรือการพยากรณ์ และ 3. การป้องกันความเสี่ยงจากเงินลงทุนสุทธิในหน่วยงานต่างประเทศ ซึ่งจะรับรู้ผลกำไรขาดทุนที่

ระบุได้ว่ามีประสิทธิผลในการป้องกันความเสี่ยงโดยตรงในส่วนของผู้ถือหุ้น และรับรู้ผลขาดทุนส่วนที่ไม่มีประสิทธิผลในกำไรหรือขาดทุนสุทธิประจำงวด

คำสำคัญ: อนุพันธ์ทางการเงิน สินทรัพย์อ้างอิง สินทรัพย์ทางการเงิน

Abstract

Derivatives are financial instruments derived from underlying assets. By trading or exchanging the underlying assets at the present, derivative traders agree to exchange cash or assets over time based on the underlying assets in the future. Major derivatives in financial markets are options and futures. Options are contracts that give the owner the right, but not the obligation, to buy or sell an asset. Futures are contracts to buy or sell an asset on or before a future date at a price specified today. Derivatives, therefore, help entrepreneurs and investors to manage their risks by reducing the risks concerning the price of the underlying asset to be transferred from one party to another, which is insured by a clearing house and creates a transparency, fairness, and transferability. Information regarding trading in derivative markets reflects prices of underlying assets in the future, which help investors to plan their investment effectively. The effectiveness of risk management in investing in derivative markets is that traders can use derivatives to hedge or mitigate risk in the underlying assets by entering into a derivative contract the value of which moves in the opposite direction to its underlying position and cancels part or all of it out. There are three types of risk mitigation: 1) Fair value hedge that allows entrepreneurs to recognize their profit and loss statement, 2) Cash flow hedge or Forecast transaction 3) Hedge of net investment in foreign entity that allows shareholders to recognize the effectiveness of the investment, as well as the ineffectiveness of the profit and loss period.

Keywords: Derivatives, Underlying Assets, Financial Assets

ความหมายของตราสารอนุพันธ์ (Derivatives) คือ เป็นสัญญาทางการเงินระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ตกลงซื้อขายสินทรัพย์อ้างอิง* (Underlying Assets) ในปัจจุบัน แต่ทำการชำระราคาและส่งมอบกันในอนาคต

ตราสารอนุพันธ์เป็นเครื่องมือทางการเงินประเภทหนึ่งที่ใช้ซื้อขายกันในตลาดการเงิน เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการลงทุน มีวิวัฒนาการและหลักฐานย้อนไปถึงสมัยกรีกและโรมัน ที่พ่อค้าในยุคนั้นมีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าแบบ Forward Contract บทบาทของตราสารอนุพันธ์ เริ่มเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1630 ที่อัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นการซื้อขาย Options ของดอกทิวลิป และเป็นยุครุ่งเรืองของการเก็งกำไรดอกทิวลิป ถึงขนาดนักเก็งกำไรเสนอที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเพื่อแลกเปลี่ยนกับพันธุ์ดอกทิวลิป ต่อมาในราว ค.ศ. 1636-1637 ความต้องการดอกทิวลิปก็เริ่มเสื่อมความนิยมลง

ในช่วงทศวรรษที่ 1630 ที่คนยุโรปคลั่งไคล้ดอกทิวลิป ในประเทศญี่ปุ่นก็เกิดการซื้อขายล่วงหน้า (Futures) ในตลาดข้าวสารขึ้น ที่เมืองโอซาก้า ความเป็นมาเกิดจากเจ้าของที่นาให้เช่าที่ดินทำนาและเก็บผลผลิตข้าวบางส่วนที่ชาวนาผลิตได้ พบว่าสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับน้ำ อากาศ และอื่นๆ มักจะเกิดความผันผวน ดังนั้น เจ้าของที่นาก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าผลผลิตในแต่ละปีจะได้ข้าวเท่าใด จึงไปตกลงขายข้าวล่วงหน้ากับพ่อค้าข้าว ซึ่งสัญญาซื้อขายในขณะนั้นเรียกว่า Rice Tickets ซึ่งปัจจุบันก็คือ Futures (**An Introduction to Derivatives,** 1999: 16)

การซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Put และ Call Options ของหุ้นสามัญได้เกิดขึ้นที่ The London Stock Exchange ช่วงต้นทศวรรษที่ 1800 และมีการพัฒนาตราสารอนุพันธ์ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1848 มีการก่อตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้นที่เมืองชิคาโก สหรัฐอเมริกา ในชื่อ The Chicago Board of Trade (CBOT) เพื่อเป็นศูนย์กลางในตลาดสินค้าเกษตร ซึ่งในช่วงแรกของการซื้อขายจะเป็นการส่งมอบทันที (Spot) การซื้อขายล่วงหน้าแบบ Forward Contract เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1851 เป็นการตกลงซื้อขายข้าวโพด ส่งมอบกันในเดือนมิถุนายนของปีเดียวกัน หลังจากนั้นการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าก็แพร่หลายมากขึ้น และเริ่มมีการกำหนดมาตรฐานของสัญญาซื้อขายทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ เวลา และสถานที่ส่งมอบสินค้า

ทศวรรษที่ 1860 ตราสารอนุพันธ์แบบ Options ของสินค้าเกษตรและหุ้น ได้ถูกนำมาซื้อขายในตลาดสหรัฐอเมริกา ทำให้ตราสารอนุพันธ์มีการขยายตัวและเกี่ยวข้องกับอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดการเงินระหว่างประเทศ ตลาด Chicago Mercantile Exchange (CME) จึงได้จัดตั้งแผก International Monetary Market (IMM) เพื่ออำนวยความสะดวกในการซื้อ Currency Futures และนอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง The Chicago Board Options Exchange (CBOE) เพื่อจัดระเบียบในการซื้อขาย Options

---

* สินทรัพย์อ้างอิง ได้แก่ หุ้นสามัญ ดัชนีกลุ่มหลักทรัพย์ สินค้าเกษตร ทองคำ โลหะมีค่าต่างๆ น้ำมันดิบ ดัชนีทางการเงิน อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราสกุลต่างๆ อัตราดอกเบี้ย พันธบัตร หุ้นกู้ และตราสารเงินฝากประเภทอื่น เป็นต้น

เพื่อความสะดวกในการซื้อขาย Futures และ Options ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายสามารถทำการตกลงซื้อขายกันได้เอง โดยไม่ต้องผ่านตลาดที่เป็นสื่อกลาง OTC (Over-the-counter) ทำให้ตลาดตราสารอนุพันธ์ทั้ง 2 ประเภท มีการขยายตัวทั้งปริมาณและมูลค่าการซื้อขาย

สำหรับตราสารอนุพันธ์ในประเทศไทยที่มีการซื้อขายล่วงหน้าอย่างเป็นทางการตามกฎหมาย มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2547 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ามีมานานแล้ว แต่ไม่มีผลการรับรองทางกฎหมาย ทำให้ผู้ที่เป็นสถาบันการเงินขาดเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง ในขณะที่ผู้ที่มิใช่สถาบันการเงินสามารถทำธุรกรรมได้โดยปราศจากการกำกับดูแล โดยเหตุผลหลัก 4 ประการในการออกพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า คือ (บริษัท ตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน), 2549: 25)

1. เพื่อรองรับสถานภาพทางกฎหมาย ให้ผู้ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าโดยสุจริต มีความมั่นใจในสัญญาซื้อขายที่ผูกพันที่อาจเรียกร้องให้ชำระได้ตามกฎหมาย

2. เพื่อรองรับการเกิดศูนย์สัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่มีหน่วยงานกำกับดูแล อันจะช่วยให้ผู้ลงทุนสามารถบริหารความเสี่ยงได้ดียิ่งขึ้น

3. เพื่อให้ความคุ้มครองประชาชนผู้ลงทุนไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกหลอกลวง โดยมีหน่วยงานกำกับดูแลผู้ประกอบการเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายล่วงหน้า

4. เพื่อให้หน่วยงานกำกับดูแลผลกระทบของการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพของระบบการเงิน

ตลาดและตราสารอนุพันธ์มีประโยชน์อย่างไร

- ช่วยให้ผู้ประกอบการและผู้ลงทุนได้มีแหล่งกลางในการซื้อขาย โดยใช้ตราสารอนุพันธ์เป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง (Hedge Instruments) ที่เป็นมาตรฐาน อันจะส่งผลให้ผู้ลงทุนสามารถบริหารความเสี่ยงในการระดมทุนและการลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต้นทุนต่ำ

- เป็นทางเลือกใหม่ในการลงทุน (Alternative Investments) ให้แก่ผู้ลงทุน ภายใต้ระบบซื้อขายที่มีความยุติธรรม โปร่งใส และมีสภาพคล่องในการเปลี่ยนมือ ตลอดจนการรับประกันความเสี่ยงของคู่สัญญาโดยสำนักหักบัญชี

- ราคาที่ซื้อขายในตลาดอนุพันธ์ เป็นข้อมูลที่สะท้อนถึงการคาดการณ์ของผู้เกี่ยวข้องกับราคาสินค้าอ้างอิงในอนาคต ตลาดตราสารอนุพันธ์จึงช่วยให้ผู้ลงทุนสามารถวางแผนการลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนุพันธ์ทางการเงินที่มักซื้อขายในตลาดอนุพันธ์มีอะไรบ้าง

อนุพันธ์ทางการเงินที่มักซื้อขายในตลาดอนุพันธ์ ได้แก่ Options Futures Swap และ Forward

สำหรับในประเทศไทย บริษัท ตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) จัดให้มีการซื้อขาย

SET50 Index Futures ซึ่งเป็นหลักทรัพย์ที่คัดเลือกจากหุ้นสามัญที่มีมูลค่าการซื้อขายสูงสุด 50 อันดับแรก และมีสภาพคล่องผ่านเกณฑ์ที่กำหนด SET50 Index Futures นั้น จะสามารถสะท้อนภาพรวมการเคลื่อนไหวของตลาดหลักทรัพย์ได้ดีใกล้เคียงกับดัชนีราคาหุ้นตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยสัญญาซื้อขาย SET50 Index Futures มีข้อกำหนดที่เป็นมาตรฐาน ดังนี้

สินค้าอ้างอิง	ดัชนี SET50 Index
ตัวคูณดัชนี (Multiplier)	1,000 บาท
ช่วงห่างของราคาขั้นต่ำ (Tick Size)	0.1 จุด
ช่วงการเปลี่ยนแปลงของราคาสูงสุด	ไม่เกิน ± 30% ของราคาที่ใช้ชำระราคาในวันทำการก่อนหน้าแต่ละวัน (Price Limit)
เวลาซื้อขาย	ช่วงก่อนเปิดตลาด 9.15 – 9.45 น. ช่วงเช้า 9.45 – 12.30 น. ช่วงก่อนเปิดตลาด 14.00 – 14.30 น. ช่วงบ่าย 14.30 – 16.55 น.
เดือนที่สัญญาสิ้นสุดอายุ	มีนาคม มิถุนายน กันยายน และธันวาคม สัญญาจะครบกำหนดอายุเป็นรายไตรมาส เป็นจำนวน 4 ไตรมาสนับจากวันปัจจุบัน
วันซื้อขายวันสุดท้าย	วันทำการก่อนวันทำการสุดท้ายของเดือนที่สัญญาสิ้นสุดอายุ
เวลาปิดซื้อขายของวันซื้อขายสุดท้าย	16.30 น.
ดัชนีที่ใช้ชำระราคาเมื่อสัญญาหมดอายุ	ค่าเฉลี่ยของดัชนี SET50 ของวันซื้อขายวันสุดท้ายของสัญญาซื้อขายล่วงหน้า โดยคำนวณจากค่าดัชนี SET50 รายนาที ตั้งแต่ค่าดัชนี ณ เวลา 16.01 น. ถึงค่าดัชนี ณ เวลา 16.30 น. และค่าดัชนีราคาปิดของวันนั้น โดยตัดค่าที่มากที่สุด 3 ค่า และค่าน้อยที่สุด 3 ค่าออก และใช้ทศนิยม 2 ตำแหน่ง

ที่มา: บริษัท ตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน), 2549: 17-19

อนุพันธ์ทางการเงินหลักๆ ได้แก่ (กฤษฎา เสกตระกูล, 2547ก: 5)

❖ **Options**

คือ สัญญาระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ซื้อ (Holder) และผู้ขาย (Writer) ที่ให้สิทธิในการจะซื้อหรือจะขายสินทรัพย์อ้างอิง (Underlying Assets) ในราคาและระยะเวลาที่กำหนด โดยผู้ซื้อจะต้องจ่ายเงินสดตามมูลค่า Options และค่าธรรมเนียม (Premium) แก่ผู้ขาย เพื่อให้ได้สิทธิที่จะซื้อหรือจะขาย โดยผู้ได้สิทธิจะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ (กฤษฎา เสกตระกูล, 2547ค: 1-3)

1. องค์ประกอบของ Options ที่สำคัญ คือ

1.1 สินทรัพย์อ้างอิง (Underlying Assets) ที่ระบุให้ใช้สิทธิที่จะซื้อจะขายในสัญญา Options โดยทั่วไป ได้แก่

- หุ้นสามัญ (Stock Options) และดัชนีกลุ่มหลักทรัพย์ (Stock Index)
- สินค้าเกษตร อาทิ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น
- ทองคำ โลหะมีค่าต่างๆ น้ำมันดิบ หรือดัชนีทางการเงิน
- อัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราสกุลต่างๆ
- อัตราดอกเบี้ย พันธบัตร ตั๋วเงินคลัง หุ้นกู้ และตราสารเงินฝากประเภทอื่น

1.2 ราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือราคาตามสิทธิ (Exercise Price) เป็นราคาที่ถูกกำหนดให้เป็นราคาจะซื้อหรือจะขายสินทรัพย์ที่ระบุตามสัญญา Options บางครั้งเรียกว่า Strike Price

1.3 วันครบกำหนดสัญญาหรือวันหมดอายุ (Expiration Date) คือ ระยะเวลาที่กำหนดในการใช้สิทธิตาม Options

1.4 ผู้ซื้อหรือผู้ถือ Options คือ ผู้ลงทุนทั่วไปที่สนใจเข้ามาซื้อและจ่ายค่าธรรมเนียมแก่ผู้ขายหรือผู้ออก Options เพื่อให้ได้สิทธิ พร้อมทั้งทางเลือกที่ใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้

1.5 ผู้ขายหรือผู้ออก Options คือ ผู้ที่มีหน้าที่และภาระผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญา Options ถ้าผู้ซื้อใช้สิทธิ

2. ลักษณะการใช้สิทธิของ Options แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 Call Options สิทธิในการซื้อหลักทรัพย์ล่วงหน้า เป็นสัญญาที่ให้สิทธิแก่ผู้ซื้อ ที่จะซื้อสินทรัพย์ที่ระบุไว้ตามจำนวนและราคาภายในระยะเวลาที่ผู้ขายกำหนด

ตัวอย่าง เมื่อ 1 กค. 50 นายแดงซื้อ Call Options ของหุ้นสามัญ C จำนวน 100 หุ้น ราคาหุ้นละ 120 บาท และวันครบกำหนดใช้สิทธิคือวันที่ 30 ก.ย. 50 หมายความว่า นับตั้งแต่ 1 ก.ค. – 30 ก.ย. 50 นายแดงมีสิทธิที่จะซื้อหุ้น C จำนวน 100 หุ้นได้ในราคา 120 บาทต่อหุ้น แต่จะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ ต่อมาในวันที่ 20 ก.ย. 50 ราคาหุ้น C ในตลาดมีราคา 110 บาทต่อหุ้น จะเห็นได้ว่า ถ้านายแดงซื้อหุ้นในตลาดถูกกว่านายแดงก็อาจจะตัดสินใจไม่ใช้สิทธิตาม Call Options แต่ในทางกลับกันถ้า ณ วันนี้ราคาหุ้น C ในตลาดเป็น 150 บาท นายแดงก็จะเลือกใช้สิทธิซื้อหุ้น

C ได้ในราคาหุ้นละ 120 บาท แต่ได้หุ้นซึ่งมีมูลค่าหุ้นละ 150 บาท

2.2 Put Options สิทธิในการขายหลักทรัพย์ล่วงหน้า เป็นสัญญาที่ให้สิทธิแก่ผู้ซื้อที่จะขายสินทรัพย์ที่ระบุไว้ตามจำนวนและราคาภายในระยะเวลาที่ผู้ขายกำหนด

ตัวอย่าง นายแดงคาดการณ์ว่าในอนาคตหุ้น C จะมีแนวโน้มลดลง นายแดงควรจะไปซื้อ Options ที่ให้สิทธิในการขายหุ้น C ในราคาที่นายแดงพอใจ

การทำธุรกรรมของ Options ในกรณีซื้อเรียกว่า การทำ Long positions และการขายเรียกว่า Short positions จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ซื้อและผู้ขายมีความคาดหวังเกี่ยวกับราคาหุ้นในอนาคตที่แตกต่างกัน ซึ่งการแบ่งลักษณะของ Options ตามกำหนดวันเวลาที่จะใช้สิทธิ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. American Options เป็นสัญญาที่ผู้ซื้อเลือกที่จะใช้สิทธิได้ตลอดเวลา นับแต่วันที่ซื้อจนถึงวันหมดอายุของ Options

2. European Options เป็นสัญญาที่ผู้ซื้อเลือกที่จะใช้สิทธิได้เฉพาะวันที่ระบุไว้ในสัญญา (Expiration Date) เท่านั้น

❖ Futures Contract

คือ สัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาต้องซื้อหรือขายสินค้าอ้างอิงให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต ตามจำนวนและราคาที่กำหนดไว้ในสัญญา ข้อผูกพันนี้จะอยู่ไปจนครบอายุสัญญาหรือจนกว่าจะมีการหักล้างสัญญาเกิดขึ้น (กฤษฎา เสกตระกูล, 2547ข: 1-11)

1. องค์ประกอบของ Futures ที่สำคัญ คือ

1.1 ประเภทของสินทรัพย์อ้างอิง มี 2 กรณีใหญ่ๆ ได้แก่

1.1.1 กรณีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ (Commodity) การนำ Futures มาซื้อขายล่วงหน้า จะต้องมีการกำหนดเกรดของสินค้าออกเป็นระดับต่างๆ เพื่อให้สะดวกต่อการกำหนดราคาซื้อขาย เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรจึงมีความผันผวนในด้านคุณภาพและราคา

1.1.2 กรณีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Assets) จะมีความสะดวกกว่า ทั้งนี้เนื่องจากไม่ค่อยมีความแตกต่าง จึงไม่จำเป็นที่จะต้องกำหนดเกรดของสกุลเงิน อย่างไรก็ดี สินทรัพย์ทางการเงินอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของลักษณะสัญญา Futures เช่น Treasury Note กับ Treasury Bond ที่มีอายุการไถ่ถอนแตกต่างกัน

1.2 ขนาดของมูลค่าสัญญา (Contract Size) หมายถึง จำนวนและมูลค่าของสินทรัพย์อ้างอิงที่ต้องส่งมอบต่อ 1 สัญญา การกำหนดขนาดของสัญญาในตลาด Future ถ้ามีขนาดใหญ่มากเกินไป ผู้ซื้อและผู้ขายอาจไม่สะดวกต่อการลงทุน เพราะต้องใช้เงินลงทุนมาก แต่ถ้าสัญญามีขนาดเล็กเกินไปอาจไม่คุ้มค่าใช้จ่ายในการทำธุรกรรม

1.3 การส่งมอบ (Delivery Arrangements) การซื้อขาย Futures จะไม่มีการส่งมอบสินทรัพย์

อ้างอิงกันจริงๆ ผู้ซื้อและผู้ขายมักทำการหักกลบ* บัญชีกันก่อนวันครบกำหนดและประเมินกำไรขาดทุน สถานที่ส่งมอบจะถูกกำหนดโดยตลาด กรณีสินค้าโภคภัณฑ์จะคำนึงถึงความใกล้ไกลที่จะส่งผลกระทบต่อต้นทุนการขนส่ง

1.4 วันส่งมอบ (Delivery Date or Settlement Date) การซื้อขาย Futures จะระบุวันที่และเวลาชัดเจนในการส่งมอบ วันเดือนปีในการส่งมอบของ Futures ของแต่ละสัญญาอาจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับตลาดจะเป็นผู้กำหนดว่าให้ส่งมอบเมื่อใด หรือให้เริ่มทำการซื้อขายหรือสิ้นสุดการซื้อขายเมื่อใด

1.5 การกำหนดราคา (Price Quotes) มีหลักการว่าจะต้องสะดวกต่อการซื้อขาย และง่ายต่อการทำความเข้าใจ เช่น ราคาน้ำมันดิบในตลาดนิวยอร์ก (NYMEX) จะถูกกำหนดราคาเป็นดอลลาร์ต่อบาร์เรล โดยมีทศนิยม 2 ตำแหน่งในมูลค่าเงิน

1.6 ขีดจำกัดการเคลื่อนไหวของราคา (Daily Price Movement Limits) ถูกกำหนดโดยการเคลื่อนไหวของราคาประจำวันของราคา Futures เช่น ราคา Futures ของน้ำมันดิบเท่ากับ 1 ดอลลาร์ ถ้าราคาตลาดของสัญญา Futures เคลื่อนไหวลงเท่ากับขีดจำกัด เราเรียกสัญญาลักษณะนี้ว่า To Be Limit Down และถ้าเคลื่อนไหวขึ้นเท่ากับขีดจำกัด เรียกว่า To Be Limit Up ซึ่งวัตถุประสงค์ของการมีขีดจำกัดการเคลื่อนไหว เพื่อไม่ให้มีการแกว่งไกวของราคาจากการเก็งกำไร

1.7 ขีดจำกัดเกี่ยวกับการถือครองสัญญา หมายถึง จำนวนสูงสุดของสัญญา Futures ที่ผู้ลงทุนจะถือครองได้ในตลาด เพื่อป้องกันไม่ให้นักเก็งกำไรถือครองสัญญาในจำนวนมากอันจะส่งผลต่อราคาในตลาด

2. นักลงทุนในตลาด Futures แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 Hedgers เป็นนักลงทุนที่เข้ามาซื้อหรือขาย Futures เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาในอนาคตของสินทรัพย์อ้างอิง เช่น ผู้จัดการกองทุนรวมที่ลงทุนในหุ้นสามัญต่างๆ

2.2 Speculators เป็นนักลงทุนที่ยอมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินทรัพย์อ้างอิงในอนาคต ตามทิศทางความเชื่อของตน เช่น ถ้าเชื่อว่าราคาหลักทรัพย์ในอนาคตจะสูงขึ้น Speculators ก็จะเข้าซื้อ Futures แต่ถ้าคาดการณ์ว่าในอนาคตหลักทรัพย์จะปรับตัวลดลงก็จะขาย Futures อย่างไรก็ดี Speculators จะไม่รับมอบหรือส่งมอบสินทรัพย์อ้างอิงในวันครบกำหนด แต่จะส่งคำสั่งการซื้อขาย Futures ในตอนแรกก่อนวันครบกำหนดหรือในวันครบกำหนด และคำนวณกำไรหรือขาดทุน

2.3 Arbitrageurs เป็นนักลงทุนที่แสวงหาโอกาสในการทำกำไรจากความแตกต่างของราคาใน Cash Market กับ Futures Market

* การหักกลบ กิจการจะนำสินทรัพย์ทางการเงินและหนี้สินทางการเงินมาหักกลบและแสดงจำนวนสุทธิในงบดุลได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทุกข้อ ต่อไปนี้

1. มีสิทธิตามกฎหมายในการนำจำนวนที่รับรู้ไว้ในงบดุลมาหักกลบลบหนี้กัน
2. มีความตั้งใจที่จะรับหรือจ่ายชำระหนี้จำนวนที่ได้รับรู้ไว้ในงบดุลด้วยยอดสุทธิ ในงวดเวลาเดียวกับที่จ่ายชำระหนี้สิน

นอกจากนี้ ในปัจจุบันตราสารอนุพันธ์ได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิ Swap, Cap, Floor, Collar, Swaption, Floortion, Spreadtion, Look-back, Khockout Option เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงในครั้งต่อไป

หน่วยงานกำกับดูแล

การซื้อขายในตลาดอนุพันธ์จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ภายใต้การกำกับดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ครอบคลุมสัญญาดังต่อไปนี้

- สัญญาซื้อขายล่วงหน้าประเภท Future และ Option ของดัชนีกลุ่มหลักทรัพย์ อัตราแลกเปลี่ยนและอัตราดอกเบี้ย โดยธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจในการให้ความเห็นชอบในสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่อ้างอิงกับอัตราแลกเปลี่ยน อัตราดอกเบี้ย จำนวนเงินซื้อขาย และแจ้งให้คณะกรรมการ ก.ล.ต. พิจารณาดำเนินการสั่งการศูนย์ซื้อขายหรือสำนักหักบัญชีกระทำการใดๆ หรืองดเว้นการทำการใดๆ สำหรับสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่อ้างอิงกับอัตราแลกเปลี่ยน หากมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น ดังนี้

- สัญญาซื้อขายล่วงหน้าของดัชนีทางการเงิน น้ำมันดิบ ทองคำ ซึ่งเป็นสัญญาที่มีความต้องการในอนาคต

- สัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่ซับซ้อน โดยลักษณะของสัญญาประกอบไปด้วยหลายสัญญารวมกัน

- สัญญาซื้อขายล่วงหน้าของสินค้าหรือตัวแปรอื่น แต่ไม่รวมถึงเงินตราสกุลต่างๆ ที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศเพิ่มเติมโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

ลักษณะของสัญญาที่ไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า คือ

- สัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่อ้างอิงกับอัตราแลกเปลี่ยนหรืออัตราดอกเบี้ย ซึ่งทำธุรกรรมนอกศูนย์ซื้อขาย โดยสัญญาดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย

- หลักทรัพย์ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระราชบัญญัติหลักทรัพย์ เช่น Derivative Warrant หรือ Structured Notes

- สัญญาซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์ที่มีการส่งมอบจริง

ทำไมต้องมีการบัญชีสำหรับเครื่องมือทางการเงิน

1. เครื่องมือทางการเงินมีหลากหลายประเภทและมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีปริมาณมากและซับซ้อน แต่ยังไม่มีวิธีปฏิบัติทางการบัญชีรองรับเกี่ยวกับการรับรู้รายการ มีเพียงร่างแนวปฏิบัติในการบันทึกบัญชีตราสารอนุพันธ์และสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่ออกโดยสภาวิชาชีพบัญชี

ตามมาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 42 เรื่อง การบัญชีสำหรับกิจการที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านการลงทุน ได้นำแนวปฏิบัติในการสอบบัญชีของ AICPA (The American Institute of Certified Public Accountants) โดยมีเนื้อหาเหมือนกันแต่รายละเอียดแตกต่างกันบ้าง ซึ่งมีการทบทวนมาตรฐานฉบับนี้เกี่ยวกับการรับรู้รายการและการ

วัดมูลค่าตราสารทางการเงินตาม IAS 39 ซึ่งครอบคลุมถึงกิจการลงทุน

2. มีการวิจารณ์ถึงการปกปิดรายการขาดทุนและการเปิดเผยข้อมูล

ตามมาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 48 เรื่อง การแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน ได้กำหนดให้มีการแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตราสารการเงินทุกประเภท ทั้งที่มีการรับรู้รายการแล้วในงบดุล และรายการที่ยังไม่มีการรับรู้ (Off Balance Sheet) ในกรณีที่กิจการไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลาหรือต้นทุน ที่ทำให้ไม่สามารถกำหนดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงินและหนี้สินทางการเงินได้อย่างน่าเชื่อถือเพียงพอ ซึ่งตามมาตรฐานฉบับนี้ได้นำบางส่วนของ IAS 39 มารวมไว้ ซึ่งจะมีการทบทวนเมื่อมีการออกมาตรฐานเรื่องการรับรู้รายการและการวัดค่าตราสารการเงิน

3. ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือทางการเงิน และความไม่ชัดเจนในการแสดงรายการในงบการเงิน บางครั้งนำแนวทางของกรมสรรพากรมาบันทึกบัญชี

4. มาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 48 ที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับรายการที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทางการเงินที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ มาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 30 เรื่องผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การเกิดขึ้นของกำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนจากการใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยง (Financial Instruments) ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

5. เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบถึงแนวทางในการบันทึกบัญชี SET50 Index Futures ที่ถูกต้องและเหมาะสม ตามแนวทางปฏิบัติของสภาวิชาชีพบัญชี

แนวปฏิบัติทางการบัญชี

ตราสารอนุพันธ์ (Derivatives) เป็นตราสารทางการเงินประเภทหนึ่งซึ่งมูลค่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามสินค้าหรือตัวแปรอ้างอิง ได้แก่ Options Futures Swaps และ Forward กิจการสามารถซื้อตราสารอนุพันธ์ประเภทต่างๆ เพื่อบริหารความเสี่ยงและหาผลตอบแทน ซึ่งตราสารอนุพันธ์นี้จะเป็นสินทรัพย์หรือหนี้สินก็ได้ ซึ่ง IAS 39 กำหนดให้กิจการต้องแสดงตราสารอนุพันธ์ไว้ในงบดุลด้วยมูลค่ายุติธรรม ณ วันสิ้นงวด และรายงานการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมในงบกำไรขาดทุนของงวดหรือในส่วนของผู้ถือหุ้นแล้วแต่กรณี

ความมีประสิทธิผลของการป้องกันความเสี่ยง หมายถึง ระดับที่ Hedging Instrument สามารถหักกลบกับการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมหรือกระแสเงินสดของ Hedge Item ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่กิจการต้องการป้องกัน การป้องกันความเสี่ยงจะถือว่ามีประสิทธิผลสูงถ้า ณ ตอนเริ่มต้นและตลอดอายุของการป้องกันความเสี่ยง กิจการสามารถคาดได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมหรือกระแสเงินสดของ Hedged Item จะสามารถหักกลบได้เกือบทั้งหมดกับการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมหรือกระแสเงินสดของ Hedging Instrument

ความหมายของ "ความมีประสิทธิผลสูงในการหักกลบ" ต้องอยู่ในช่วงระหว่าง 80-125%

ตัวอย่าง กิจการมีขาดทุนจากสัญญาซื้อขาย SET50 Index Future 80 ล้านบาท ในขณะที่มีกำไรจากการป้องกันความเสี่ยง

จำนวน 70 ล้านบาท ความมีประสิทธิผลสูงในการหักกลบสามารถคำนวณได้จาก 80/70 = 114% หรือ 70/80 = 87.50% กรณีนี้จึงถือว่าการป้องการความเสี่ยงมีประสิทธิผลสูง

ลักษณะของการป้องกันความเสี่ยงมี 3 ประเภท

1. การป้องกันความเสี่ยงจากมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hedge) หรือข้อผูกมัดแน่นอน (Firm Commitment) เป็นการประกันความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีการบันทึกไว้ในงบดุล หรือเพื่อซื้อหรือขายสินทรัพย์ด้วยราคาที่กำหนดไว้แน่นอน ซึ่งยังไม่เคยมีการบันทึกบัญชีไว้ และบางส่วนของสินทรัพย์หรือหนี้สินเกี่ยวข้องกับความเสี่ยง เฉพาะที่จะมีผลต่อการรายงานกำไรหรือขาดทุน ได้แก่ สัญญาเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า หรือสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากเงินลงทุนหรือการกู้ยืมที่เป็นเงินตราต่างประเทศ สัญญาที่ผูกพันแต่ยังไม่ได้บันทึกบัญชีเพื่อซื้อสินค้าในราคาที่กำหนดไว้แน่นอน สัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากเงินให้กู้ยืมที่มีอัตราดอกเบี้ยคงที่ การซื้อสิทธิที่จะขายหุ้นทุนเพื่อป้องกันความเสี่ยงของเงินลงทุนในหุ้นทุน สัญญาโภคภัณฑ์ล่วงหน้าเพื่อป้องกันความเสี่ยงของสินค้าโภคภัณฑ์คงเหลือ

การวัดมูลค่าของ Hedge Item ด้วยมูลค่ายุติธรรม **<u>รับรู้ผลกำไรขาดทุนในงบกำไรขาดทุน</u>**

2. การป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge) หรือการพยากรณ์ (Forecast Transaction) เป็นการป้องกันความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในกระแสเงินสดซึ่งเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีการบันทึกไว้ในงบดุลหรือรายการที่คาดไว้ และมีผลต่อการรายงานกำไรหรือขาดทุน ได้แก่ เงินรับจากการขายสินค้าในอนาคตที่เป็นเงินตราต่างประเทศ การจ่ายชำระค่าเครื่องจักรที่จะซื้อในอนาคตที่เป็นเงินตราต่างประเทศ การจ่ายชำระค่าสินค้าและบริการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นเงินตราต่างประเทศ การออกตราสารหนี้ในอนาคตที่มีอัตราดอกเบี้ยลอยตัวหรือที่เป็นเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น

การวัดมูลค่าของ Hedge Item ด้วยมูลค่ายุติธรรม **<u>รับรู้ผลกำไรขาดทุนที่ระบุได้ว่ามีประสิทธิผลในการป้องกันความเสี่ยงโดยตรงในส่วนของผู้ถือหุ้น</u>** และ **<u>รับรู้ผลกำไรขาดทุนส่วนที่ไม่มีประสิทธิผลในกำไรหรือขาดทุนสุทธิประจำงวด</u>**

3. การป้องกันความเสี่ยงของเงินลงทุนสุทธิในหน่วยงานต่างประเทศ (Hedge of Net Investment in Foreign Entity) บันทึกในลักษณะเดียวกับการป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge) ในข้อ 2

ถ้าการป้องกันความเสี่ยงไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ระบุไว้ กำไรหรือขาดทุนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของ Hedge Item ที่ต้องมีการวัดค่าด้วยมูลค่ายุติธรรม การรายงานเหมือนกับตราสารการเงินอื่น นั่นคือ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการถือว่าเป็นเพื่อค้าหรือเผื่อขาย (ถ้าเป็นชนิดเพื่อค้าให้แสดงในงบกำไรขาดทุน และถ้าเป็นเผื่อขายให้แสดงในส่วนของผู้ถือหุ้น)

<u>ตัวอย่างการบัญชีสำหรับอนุพันธ์ทางการเงิน</u>

1. กรณีการป้องกันความเสี่ยงจากมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hedge)

วันที่ 1 พ.ย. 49 บริษัท**ซื้อสินค้า**ในสกุล USD จำนวน 10$ ซึ่งจะถึงกำหนดภายใน 3 เดือน ณ วันเดียวกัน บริษัทได้ป้องกันความเสี่ยงโดยการซื้อ Forward Exchange Contract เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากอัตราแลกเปลี่ยน ดังนี้

		Spot	Forward	FV
2549	1 พ.ย.	40	42	0
	31 ธ.ค.	41.2	43	?
2550	31 ม.ค.	43.5	43.5	?

การบันทึกบัญชี

1 พ.ย. 49 ณ วันที่ซื้อสินค้า		
Dr. สินค้า TAS31	400	
Cr. เจ้าหนี้ TAS30		400
Memo : TAS48		
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (จำนวนเงินที่ได้รับ)	10	
Cr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (จำนวนเงินที่จ่าย)		10
31 ธ.ค. 49 ณ วันสิ้นงวด MTM		
Dr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยง IAS39	12	
Cr. เจ้าหนี้ TAS30 (41.2 – 40) x 10$		12
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า IAS39 (43 – 42) x 10$	10	
ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า	2	
Cr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า		12
31 ธ.ค. 50 ณ วันสิ้นงวด MTM		
Dr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยง (43.5 – 41.2) x 10$	23	
Cr. เจ้าหนี้		23
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (43.5 – 43) x 10$	5	
ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า	18	
Cr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยง		23
เมื่อมีการปิดสัญญาและชำระเงิน		
Dr. เจ้าหนี้	435	
Cr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยง		420
สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า		15
โอนกลับรายการใน Memo		

หมายเหตุ :-

• FV of Forward Option ต้องจ่ายค่าธรรมเนียม (Premium) ทันทีในวันทำสัญญา

• Premium คือ ส่วนต่างระหว่าง Forward กับ Spot ในทางบัญชีจะไม่มีการบันทึกรายการ เนื่องจากมูลค่ายุติธรรมสัญญา SET50 Index Futures (FV of forward) = 0 โดยเหตุผล คือ 1. no upfront fee 2. no winner or loser

• กิจการจะต้องหยุดวิธีการบัญชีเพื่อป้องกันความเสี่ยงในมูลค่ายุติธรรมสำหรับ SET50 Index Futures เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งต่อไปนี้

1. SET50 Index Futures ดังกล่าวหมดอายุ ถูกขาย หรือถูกยกเลิก (การเปลี่ยนแทนหรือต่ออายุไม่ถือว่าเป็นการหมดอายุหรือยกเลิก)

2. การป้องกันความเสี่ยงไม่เข้าเงื่อนไขในการบันทึกบัญชี สำหรับการป้องกันความเสี่ยงอีกต่อไป

3. กิจการกำหนดให้ยกเลิกรายการนั้นเป็นรายการที่มีการป้องกันความเสี่ยง

2. กรณีการป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge)

วันที่ 1 พ.ย. 49 บริษัท**<u>คาดว่าจะซื้อสินค้า</u>** ในสกุล USD จำนวน 10$ ในอีก 3 เดือนข้างหน้า ณ วันเดียวกัน บริษัทได้ป้องกันความเสี่ยงโดยการซื้อ Forward Exchange Contract เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากอัตราแลกเปลี่ยน ดังนี้

		Spot	Forward	FV
2549	1 พ.ย.	40	42	0
	31 ธ.ค.	41.2	43	?
2550	31 ม.ค.	43.5	43.5	?

การบันทึกบัญชี

1 พ.ย. 49 ไม่มีการบันทึกรายการ เพราะ FV ของ Forward = 0		
Memo : TAS48		
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (จำนวนเงินที่ได้รับ)	10	
Cr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (จำนวนเงินที่จ่าย)		10

31 ธค. 49 ณ วันสิ้นงวด MTM		
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า	10	
ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (แสดงในงบกำไรขาดทุน)	2	
Cr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชี		12
(มีประสิทธิผลในอนาคตที่จะมาหักกลบ-แสดงในส่วนของผู้ถือหุ้น)		
31 ธ.ค. 50 ณ วันสิ้นงวด MTM		
Dr. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (43.5 – 43) x 10$	5	
ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า	18	
Cr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชี		23
วันที่ได้รับสินค้า		
Dr. สินค้า (43.5 x 10$)	435	
Cr. เจ้าหนี้		435
Memo : บันทึกกำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชี		
IAS39 (แนวทางปฏิบัติเดิม) ให้โอนปิดบัญชีกำไรขาดทุนจากการบริหารความ		
เสี่ยงรอตัดบัญชีไปลดยอดบัญชีสินค้า โดย		
Dr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชี	35	
Cr. สินค้า		35
IAS39 (ปรับปรุงใหม่) ให้ตั้งกำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชีไว้		
แล้วทยอยตัดออกไปตามการเบิกใช้หรือเบิกไปขายของสินค้า โดย		
Dr. ต้นทุนขาย		
Cr. สินค้า		
Dr. กำไรขาดทุนจากการบริหารความเสี่ยงรอตัดบัญชี		
Cr. ต้นทุนขาย		

การป้องกันความเสี่ยงสำหรับรายการในอนาคตที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดขึ้น กิจการจะกำหนดให้เป็นรายการที่มีการป้องกันความเสี่ยงได้เมื่อเข้าเงื่อนไขทุกข้อ ต่อไปนี้

1. มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่รายการนั้นจะเกิดขึ้น

2. รายการนั้นทำให้เกิดความเสี่ยงและความผันผวนของกระแสเงินสด ซึ่งมีผลกระทบต่อกำไรหรือขาดทุน

ข้อสังเกตจากตัวอย่าง :-

การบันทึกบัญชี		
Dr. สินค้า	400	
ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า	20	
Cr. เจ้าหนี้		420

1. ค่าธรรมเนียมการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าของ Forward ไม่ได้หมดประโยชน์เป็นเส้นตรง ซึ่งในอดีตหากใช้ตัวอย่างในกรณีป้องกันความเสี่ยงจากมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hedge)

หมายเหตุ :- กรณีมีการปิดบัญชีทุกเดือน (3 เดือน) ก็จะใช้วิธีเฉลี่ยค่าธรรมเนียมเท่ากันทุกๆ เดือน

2. จากข้อ 1. เจ้าหนี้ในงบดุลจะไม่เป็นไปตาม TAS30 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหนี้สะท้อนตามอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันปิด หากฝ่ายบริหารความเสี่ยงไปซื้อ Forward ไว้ถูกทางหรือไม่ ก็ไม่ได้ส่งสัญญาณบอกว่าอนุพันธ์ทางการเงินที่ถืออยู่เป็นสินทรัพย์หรือหนี้สินที่จะแสดงในงบดุล

การเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน

กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันความเสี่ยง ดังต่อไปนี้

1. รายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และนโยบายในการบริหารความเสี่ยง

2. มูลค่ายุติธรรมของ SET50 Index Futures

3. เปิดเผยรายการที่ใช้ในการป้องกันความเสี่ยงสำหรับ SET50 Index Futures เช่น รายละเอียดการป้องกันความเสี่ยง เครื่องมือป้องกันความเสี่ยง มูลค่ายุติธรรมของตราสาร ณ วันที่ในงบการเงิน นโยบายและวิธีปฏิบัติทางการบัญชี รวมถึงเกณฑ์ในการรับรู้รายการและการวัดมูลค่า เป็นต้น

4. การรับรู้กำไรหรือขาดทุนที่ใช้ในการป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสดไว้โดยตรงในส่วนของผู้ถือหุ้น

5. การเปิดเผยข้อมูลการป้องกันความเสี่ยงของรายการในอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

บทสรุป

ผู้ลงทุนในตราสารอนุพันธ์ทางการเงินนอกจากสามารถใช้ SET50 Index Futures ในการบริหารความเสี่ยงแล้ว ยังสามารถหาผลตอบแทนจากการซื้อขายเพื่อทำกำไรได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในการทำกำไรจาก SET50 Index Futures ผู้ลงทุนสามารถทำกำไรได้ทั้งตลาดขาขึ้นและขาลง หากคาดการณ์ว่าตลาดมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้น SET50 Index Futures ก็น่าจะปรับตัวตามไปด้วย ผู้ลงทุนก็จะเข้าซื้อ SET50 Index Futures หากในทางกลับกันสภาพตลาดมีแนวโน้มลดลง ผู้ลงทุนก็จะทำการขาย SET50 Index Futures ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการทำธุรกรรม ว่าเป็นไปเพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging) จากการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรม หรือการป้องกันความเสี่ยงจากผลกระทบในกระแสเงินสด ซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงทุนเพื่อหาผลตอบแทนระยะสั้นจากการเก็งกำไรนี้ ในทางบัญชีจัดเป็นประเภทการลงทุนไว้เพื่อค้า (Trading) หรือลงทุนไว้เผื่อขาย (Available for

sale) โดยไม่ว่ากิจการจะมีวัตถุประสงค์เช่นไร การบันทึกบัญชี SET50 Index Futures กิจการจะต้องรับรู้เป็นสินทรัพย์หรือหนี้สินไว้ในงบการเงิน และต้องวัดค่าของสัญญาซื้อขายด้วยมูลค่ายุติธรรม โดยหากมีวัตถุประสงค์เพื่อค้า จะรับรู้การเปลี่ยนแปลงกำไรหรือขาดทุนในมูลค่ายุติธรรมในงบกำไรขาดทุนประจำงวด แต่หากมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยง จะรับรู้ในลักษณะเดียวกันกับรายการป้องกันความเสี่ยง ว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมหรือความผันผวนของกระแสเงินสด ซึ่งผู้จัดทำบัญชีควรจะได้ศึกษามาตรฐานการบัญชีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ TAS30 เรื่องผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ TAS42 เรื่องการบัญชีสำหรับกิจการที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านการลงทุน TAS48 เรื่องการแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน IAS39 เรื่องการรับรู้รายการและการวัดมูลค่าตราสารทางการเงิน รวมถึงร่างแนวปฏิบัติในการบันทึกบัญชีสำหรับตราสารอนุพันธ์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

กฤษฎา เสกตระกูล. 2547ก. **รู้จักตราสารอนุพันธ์** [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: http://www.tsi-thailand.org/e-Learningroom/Knowledge/Professional/knowledge__1.pdf

_____. 2547ข. **ลักษณะและคุณสมบัติของ Futures** [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: http://www.tsi-thailand.org/e-Learningroom/Knowledge/Professional/knowledge__5.pdf

_____. 2547ค. **ลักษณะและคุณสมบัติของ Options** [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: http://www.tsi-thailand.org/e-Learningroom/Knowledge/Professional/knowledge__3.pdf

บริษัท อนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน). 2549. **Thailand Futures Exchange 28 April 2006.** ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร: อนุพันธ์.

วรศักดิ์ ทุมมานนท์. 2549. **การบัญชีสำหรับตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมาลี อุณหะนันทน์. 2549. **การบริหารการเงิน.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อังครัตน์ เพรียบจริยวัฒน์. 2550. **มาตรฐานการบัญชี: สาระสำคัญและตัวอย่างการเปิดเผยข้อมูล.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Dubofsky, D.A. 1992. **Options and Financial Futures: Valuation and Uses.** International ed. New York: McGraw Hill.

Hull, J.C. 2000. **Options, Futures & Other Derivatives.** 4th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

An Introduction to Derivatives. 1999. London: Wiley.

Vernimmen, Pierre. 2005. **Corporate Finance: Theory and Practice.** Chichester: Wiley.

Phattrapong Charoenkijjarukorn is a Lecturer in the Division of Commerce and Management, Mahidol University, Kanchanaburi Campus, Bangkok, Thailand. His main research interest is human resource development and productivity for cost reduction. He earned his M.Acc. from Chulalongkorn University.